

Motion till riksdagen 2021/22:2594

av **Christina Høj Larsen m.fl. (V)**

Svensk flyktingpolitik

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	3
3	Inledning	4
3.1	Varför drivs människor på flykt?	5
3.2	Flyktingkonventionen	6
4	Ändringar i utlänningslagen	7
4.1	En förändrad syn på rättigheter	7
4.2	Felaktiga utgångspunkter	8
5	En återgång till den tidigare utlänningslagstiftningen	9
6	Översyn och övergångsbestämmelser	10
6.1	Regularisering	10
6.2	Övergången från barn till vuxen	12
6.3	Stärk barnrättsperspektivet i utlänningslagen	12
6.4	Stärk barnrättsperspektivet i asylutredningen	12
6.5	Feministisk migrationspolitik	13
6.6	Hbtqi-personers rättigheter i asylprocessen	14
7	En rättssäker asylprövning	15
8	Utvidga rätten till familjeåterförening	16
8.1	Familjeåterförening i praktiken	16
8.2	Ta bort 18-årsgränsen för familjeåterförening	17
8.3	Återinför sista länken-bestämmelsen	17
9	Öka antalet kvotflyktingar	18

10 Återvändande.....	18
10.1 LMA	20
11 Verkställighetshinder.....	21

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att återgå till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen vid en återgång till utlänningslagens lydelse före den 20 juli 2016 bör återkomma med förslag på översyn av lagen och nödvändiga övergångsbestämmelser och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de ensamkommande barn och unga som varit i Sverige i över ett år ska beviljas permanenta uppehållstillstånd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att införa en form av regularisering för den som levt i Sverige under en längre tid, oavsett tidigare uppehållsrättslig status, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av utlänningslagens åldersgränser och vilka konsekvenser de har i syfte att stärka skyddet för dem mellan 18 och 21 år och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att tydliggöra barnspecifika former av förföljelse som flyktinggrund i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att i utlänningslagen stärka barnets rätt att komma till tals och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av barnanpassade utredningsenheter på Migrationsverket och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om en tidsgräns för start av asylutredningar som rör barn och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av en särskild inspektion för att säkerställa att Migrationsverkets rutiner och riktlinjer tillämpas rättssäkert och enhetligt och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda behoven av ökad kunskap om ensamkommande flickor och specifika asylskäl för gruppen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka skyddet för hbtqi-personer i asylprocess och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att Migrationsverket kan erbjuda tolkar med hbtqi-kompetens och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över rättssäkerheten inom asylprocesser och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur rätten till familjeåterförening kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett borttagande av 18-årsregeln i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett återinförande av sista länkenbestämmelsen i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att öka antalet som vidarebosätts till Sverige och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en strategi för återvändandepolitiken som bygger på erfarenheter av vad som fungerar och där migrationspolitikens mål samverkar, enligt beskrivningen ovan, och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att 2016 års ändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska rivas upp och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag utifrån Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84) och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet vill att Sverige och Europa ska ha en mänsklig, värdig och välkomnande flyktingpolitik. I en tid då asylrätten är under attack i såväl Sverige som Europa står Vänsterpartiet fast vid försvaret av rätten till skydd och trygghet. Alla ska ha möjlighet att söka skydd undan förföljelse och förtryck. Alla ska kunna få sina asylskäl prövade på ett rättssäkert sätt. För att det ska bli verklighet måste EU släppa in dem som söker skydd så att de kan få sina asylskäl prövade. Så ser det inte ut i dag. I stället byggs murarna runt EU ständigt högre och nästan alla legala möjligheter att ta sig till EU har täppts till.

De som ändå lyckas ta sig till Europa har få möjligheter att påverka var de ska få leva sina liv. Sverige och övriga EU-länder kränker i dag systematiskt asylsökandes mänskliga rättigheter. För att ändra på det vill vi riva murarna runt EU, vi vill att fler länder ska ta sitt ansvar för mottagandet av människor på flykt och att de asylsökande ska få större inflytande över var de söker asyl. Vänsterpartiets syn på EU:s migrationspolitik utvecklas i motionen EU:s migrationspolitik (2021/22:448).

Dessutom krävs en rad ändringar i utlänningslagen för att säkerställa att skyddsbehövande och migranter får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda och att de ges en rättvis och rättssäker prövning av skyddsskäl eller andra skäl för uppehållstillstånd.

I Vänsterpartiets Sverige är migration naturligt och självklart. Här kan människor på flykt hitta en fristad och andra kan återförenas med sin släkt, studera eller påbörja ett liv med den de älskar. Vårt Sverige sätter mänskliga rättigheter i främsta rummet.

3.1 Varför drivs människor på flykt?

I slutet av 2020 befann sig över 80 miljoner människor på flykt runt om i världen, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR. De flesta, omkring 48 miljoner människor, är internflyktingar. Nästan 21 miljoner är flyktingar under UNHCR:s mandat och strax under sex miljoner under UNRWA:s mandat. Drygt fyra miljoner är asylsökande och knappt fyra miljoner är venezolaner som flytt sitt hemland, vilka särredovisas av UNHCR eftersom de utgör en speciell kategori. 86 procent av världens flyktingar och venezolanerna på flykt befinner sig i ett utvecklingsland, 73 procent i ett grannland till det land de är medborgare i. Barn är överrepresenterade bland de som befinner sig på flykt. 42 procent av de som befinner sig på flykt är barn, trots att barn utgör 30 procent av världens samlade befolkning. 68 procent av världens flyktingar och venezolanerna på flykt utgörs av medborgare från fem länder (Syrien, Venezuela, Afghanistan, Sydsudan och Myanmar). Dessutom lever omkring 10 miljoner människor som statslösa och nekas därmed tillgång till grundläggande rättigheter som utbildning, vård, sysselsättning och fri rörlighet. Sedan 2020 har behoven av humanitärt stöd och skydd ökat med 40 procent, från 168 miljoner människor till 235 miljoner människor 2021. 2010 var motsvarande siffra 53 miljoner.

Människor flyr framför allt från politiskt förtryck, krig och våld. De bakomliggande orsakerna är en ojämlik och orättvis värld samt klimatförändringarna. Samtidigt som vi arbetar för ett mänskligt och välkomnande mottagande av människor på flykt måste vi bekämpa de orättvisor, den ojämlikhet samt de krig, konflikter och klimatförändringar som ligger bakom flykten.

Världens konflikter utkämpas till största delen med vapen som tillverkats i den rika delen av världen. Vapenhandeln genererar stora vinster för vapenindustrin samtidigt som den orsakar död, förstörelse och massflykt. Även Sverige bidrar aktivt till att människor tvingas fly genom att exportera vapen till länder som kränker grundläggande mänskliga rättigheter och till länder som för krig.

Samtidigt växer gruppen klimatflyktingar till följd av att klimatet förändras och slår sönder människors möjligheter att leva i sin hembygd. Ökad konkurrens om minskande naturresurser skapar och förstärker väpnade konflikter. Även när det kommer till klimatflyktingar har vi i Sverige ett stort medansvar genom våra utsläpp av växthusgaser.

När behoven av hjälp är stora måste vi i den rika delen av världen ta vårt ansvar och hjälpa dem som är mest utsatta. Vi får aldrig använda de drygt 80 miljoner människorna på flykt som ett argument för att stänga gränser och förvägra människor skydd. Ändå är det precis så Sverige och Europa agerat de senaste åren. Denna politik måste förändras till en human och värdig behandling av människor på flykt.

3.2 Flyktingkonventionen

FN:s flyktingkonvention, som utgör grunden för asylrätten och människors möjligheter att få skydd undan krig och förtryck, kom till 1951. Delvis som en konsekvens av lärdomarna från andra världskrigets grymheter och för att möta de uppenbara behoven av en politik som värnar dem som utsätts för förföljelse, krig och förtryck, men också för att praktiskt hantera det faktum att stora folkgrupper hade tvångsförflyttats p.g.a. kriget och nu levde i ett annat land än det de var medborgare i. De behövde få en fristad, asyl i det nya landet och därmed möjligheter att bli en del av sina nya sammanhang med de rättigheter, skyldigheter och möjligheter som följer av erkännandet av flyktingskapet.

Flyktingkonventionen har uppdaterats med tilläggsprotokoll för att anpassas efter nya verkligheter. Den har varit och är viktig för att garantera skyddet för människor på flykt, men både ursprungskonventionen och tilläggen innehåller flera begränsningar som i grunden beror på när de tillkommit. Den mest påtagliga utifrån dagens situation är att den förutsätter att den människa som flyr befinner sig i landet där hen ska söka asyl, eftersom det var så situationen såg ut efter andra världskriget. Det finns inga bestämmelser i konventionerna som reglerar rättigheterna under själva flykten.

I dag är situationen en annan än när konventionen och tilläggen skrevs. Människor flyr från förtryck eller förföljelse eller hotas av pågående krig, ibland inom landets gränser och ibland till ett grannland där det också råder svåra och osäkra förhållanden. Välbevakade gränser och visumkrav hindrar människor från att röra sig över nationsgränser och begränsar deras möjligheter att få skydd.

Resorna, särskilt i de fall då smugglare krävs för att ta sig fram, är ofta dyra, vilket innebär att många människor inte har möjligheten att fly. Flyktingkonventionen utgör också grunden för vilka som har rätt till asyl. Många länder, däribland Sverige och EU-staterna, har mer långtgående bestämmelser. Utgångspunkten är dock densamma: att förföljelse, förtryck och krig utgör anledningar till att kunna få asyl. I svensk lagstiftning finns en bestämmelse om att särskilda och synnerligen ömmande omständigheter kan ge rätt till uppehållstillstånd. Det kan handla om svåra sjukdomstillstånd eller levnadsvillkor som gör det direkt stötande att avvisa eller utvisa de människor som är drabbade. Bestämmelsen har tillkommit efter starka folkopinioner som inte accepterat en lagstiftning som behandlar utsatta människor så inhumant, men också för att Sverige ska leva upp till de åtaganden vi är bundna av genom flera andra internationella konventioner.

Att vara utsatt p.g.a. fattigdom, svält eller sjukdom ger enligt flyktingkonventionen inte rätt till asyl, trots att behoven av skydd inte nödvändigtvis är mindre för de drabbade. Den ekonomiska eller sociala situation som människor på flykt befinner sig i är ofta en nära följd av diskriminerande och förtryckande politiska beslut. I debatten har begreppet ekonomiska migranter kommit att användas, ofta godtyckligt, för att beskriva människor på flykt som inte har rätt till skydd enligt flyktingkonventionen. Den rika delen av världen har under senare år också blivit allt mer stängd för dessa grupper. På så vis används flyktingkonventionen för att begränsa möjligheterna att komma till den rikare delen av världen, snarare än att ses som en garanterad miniminivå för skydd. Flyktingkonventionen behöver stärkas för att bättre motsvara dagens förhållanden. I dagens politiska klimat, då starka nationalistiska och högerextrema vindar blåser, måste fokus dock främst ligga på att försvara och hävda den flyktingkonvention som ligger fast.

4 Ändringar i utlänningslagen

Sommaren 2021 trädde ändringar i utlänningslagen i kraft, efter fem år med begränsningslagen (lagen [2016:752] om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige). Dessa ändringar, som baseras på betänkandet från den parlamentariska migrationskommittén, innebar att huvuddragen i begränsningslagen blev permanenta. Regeringen motiverade ändringarna med formuleringen: ”Det finns behov av ändrade regler för att regelverket om möjlighet att beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska vara långsiktigt hållbart och inte väsentligen avvika från regelverken i andra EU-länder. Regelverket ska vara humant, rättssäkert och effektivt och värna asylrätten.”

Vänsterpartiet instämmer i att det behövs en ny migrationspolitik. Vi anser att den svenska asyllagstiftningen behöver förbättras och utvecklas. Efter flera års tvära kast och otillräckligt beredd lagstiftning är det hög tid att skapa en genomtänkt och solidarisk flyktingpolitik som tar avstamp i internationella konventioner och deras andemening. Tyvärr lever de nu genomförda förändringarna varken upp till regeringens ambitioner eller Vänsterpartiets förhoppningar.

Förändringarna innebär att den kraftigaste omsvängningen av svensk migrationslagstiftning någonsin (begränsningslagen), med undantag av några mindre ändringar, blir permanent. Sverige har därmed en lagstiftning som är näst intill så sträng den kan vara utan att bryta mot de konventioner och den EU-rätt Sverige är bundet att följa. Denna förändring kommer att dramatiskt försämra förutsättningarna för de som söker skydd i Sverige, för integrationen och för samhället i stort.

I propositionen bakom lagändringen konstaterar regeringen själv att förslagen kommer att leda till försämringar ur ett barnrättsperspektiv, försämrade jämställdhet, försämrade integration samt vissa försämringar avseende nyanländas hälsa. Förklaringen till att regeringen ändå ville genomföra alla dessa försämringar är att den anser det sannolikt att de ska få färre människor att söka skydd i Sverige, och att de ska leda till att andra länder tar ett större ansvar.

Vänsterpartiet står inte bakom ambitionen att färre ska söka skydd i Sverige. Det finns inte heller stöd för föreställningen att de strängare reglerna skulle leda till att färre söker sig hit eller att andra länder tar ett större ansvar. Det har fem år med begränsningslagen visat. Förändringarna är i stället uttryck för den sämsta formen av symbolpolitik, som syftar till att skyla över denna regerings oförmåga att bygga upp en robust välfärd och utjämna klyftorna i samhället genom att skylla på de som sökt skydd från krig och förtryck. Som resultat blir Sverige ett sämre land att leva i, både för den som söker skydd och för alla andra som lever här.

4.1 En förändrad syn på rättigheter

Begränsningslagen innebar ett skifte när det gäller synen på rättigheter och integration. Från att se rättigheter som en väg till integration valde en majoritet i riksdagen – under ledning av Socialdemokraterna – att använda undandragande av rättigheter som ett sätt att försöka skrämja bort människor på flykt. De tydligaste exemplen på detta skifte är de införda försörjningskraven för rätten att leva med sin familj och att få permanent uppehållstillstånd. Regelverket ger arbetsgivarna ett styrkeövertag eftersom de i praktiken kan avgöra om arbetstagarna ska få stanna permanent i trygghet och få leva med sina familjer. Löntagare i sådan utsatthet är lätta att utnyttja, att underbetala, att tafsa på, att byta ut och att tysta. Det får allvarliga konsekvenser för den som utsätts

direkt, men även för kollegan som arbetar bredvid. Löntagarkollektivet är aldrig starkare än de otryggaste på arbetsmarknaden.

Genom den nya lagstiftningen blir denna maktobalans en permanent del av svensk arbetsmarknad. Den S-ledda regeringen för oss därmed från den syn på rättigheter som arbetarrörelsen sedan begynnelsen stridit för, där rättigheter ses som verktyg för att ta bort hinder för jämlikhet och inkludering. I stället införs en högerutopi, där rättigheter är en belöning för den som trots alla svårigheter lyckas ta sig genom låsta dörrar och integrera sig på det sätt som för tillfället behagar de styrande. Ett sådant skifte får inte bara konsekvenser för dem som påverkas direkt utan för oss alla i samhället.

Regeringen skapar därmed samma maktobalanser inom asyltagstiftningen som redan finns inom arbetskraftsinvandringen, och som regeringens största parti återkommande kritiserat, dock utan att åtgärda. Det är svårt att tolka på annat sätt än att viljan att hindra människor från andra länder att komma till Sverige har blivit Socialdemokraternas överordnade mål, till och med överordnat arbetarrörelsens historiska kamp för lika rättigheter och större makt till arbetstagaren på arbetsmarknaden.

Detta är inte bara oanständigt – det är en nederlagsstrategi. Högern har i alla tider ansett att arbetarklassen spurras att arbeta hårdare och anstränga sig mer om den är hungrig, otrygg och livegen. Historiskt har arbetarrörelsen mött detta förtryck med kamp för allas lika rätt till frihet, trygghet och en lön att leva på. Nu använder S samma argument som högern alltid gjort. ”Integration” ska spurras med utsatthet och otrygghet.

Utan solidaritet krackelerar de värn och välfärdssystem som arbetarrörelsen har byggt upp för den som lever och verkar i Sverige. Som en del av denna rörelse kommer Vänsterpartiet aldrig att acceptera ett sådant paradigmskifte kring synen på rättigheter i samhället, inte heller att löntagares position försvagas på ett sådant sätt. Frågan är varför Socialdemokraterna i regeringsställning aktivt väljer att göra just det.

Högerpartiernas projekt går ut på att attackera välfärden och bryta ned våra trygghetssystem. Till sin hjälp tar de ett parti som baserar sin politik på rasistiska idéer. Det syns tydligt i deras förslag på hur nyanländas rätt till ersättningar och bidrag ska begränsas. Genom att utmåla de som söker skydd här som hot och belastning blir de lättare att angripa och det blir lättare att neka dem deras rättigheter. I grunden vill högern skära ned på trygghetssystemen för alla; det är klassisk högerpolitik. Det är lättast att göra det för just dessa grupper, och därför börjar de där.

Migrationskommitténs sekretariat konstaterade i ett underlag till kommittén att EU-rätten inte tillåter den typen av åtskillnad mellan nyanlända och medborgare. Den väg högerpartierna föreslår kommer att drabba oss alla, om den blir verklighet. Det är därför obegripligt att regeringen driver migrationspolitiken i samma riktning.

4.2 Felaktiga utgångspunkter

Vänsterpartiet anser att arbetet med att ta fram en ny lagstiftning som skulle vara långsiktigt hållbar, human, rättssäker och effektiv borde tagit hänsyn till att begränsningslagen var en tillfällig parantes som infördes hastigt och utan tillräcklig beredning, med den uttalade ursäkten att den endast skulle vara tillfällig. Och att den, trots förlängning, ännu inte utvärderats eller granskats i förhållande till de syften regeringen motiverade den med.

Av Migrationskommitténs betänkande framgår att det inte kan ledas i bevis att det är den stramare asyltagstiftningen som gjort att färre människor söker asyl i Sverige, och inte heller att en sådan lagstiftning har förmått andra medlemsländer att ta ett större

ansvar, eller att Sverige under tiden har rustat sitt mottagande. Det kommitténs betänkande däremot med all tydlighet visar är att det finns mycket omfattande och allvarliga negativa konsekvenser av begränsningslagen, för såväl individer som samhället.

Regeringen och kommittén borde ha tagit sin utgångspunkt i den ordinarie utlänningslagen (2005:716) i stället för i begränsningslagen. Det finns flera delar i utlänningslagen som behöver ses över och som kan utvecklas för att skapa en humanare, mer rättssäker, långsiktigt hållbar och effektiv asyllagstiftning. Vänsterpartiet har lyft flera sådana förslag i riksdagsmotioner (se En mänsklig och rättssäker flyktingpolitik [2018/19:297]). Om kommittén hade tagit utgångspunkt i utlänningslagen och adresserat de brister som finns i den genom konstruktiva samtal hade den kunnat ta fram ett mycket bättre lagförslag.

I kommittébetänkandets konsekvensanalys påpekas att en återgång till utlänningslagen skulle göra migrationslagstiftningen mindre komplex, dvs. mer överblickbar och rättssäker. Det är anmärkningsvärt att man trots detta konstaterande ignorerar följderna av att föreslå motsatsen. Vänsterpartiet försökte förhandla med regeringen och partierna som ingår i januarisamarbetet, men de var inte intresserade av att diskutera förslag som skulle kunna förbättra migrationslagstiftningen.

5 En återgång till den tidigare utlänningslagstiftningen

Vänsterpartiet kan med stor sorg konstatera att det finns en majoritet i Sveriges riksdag som vill stoppa människorna som flyr från krig och förtryck, i stället för att bekämpa anledningarna till flykten och vapenexporten till de krigande förtryckarna. Som låter världens rikaste kontinent anlita turkisk militär och libyska miliser till att beskjuta människor på flykt och trycka bort dem från EU:s gränser, i stället för att samarbeta för ett humant mottagande av de som tvingas fly. Som använder bistånd för att tvinga fattiga länder att stoppa människor på flykt, samtidigt som den inte agerar för att stoppa skatteflykten från samma länder. I en tid då nöden är enorm, när rekordmånga människor befinner sig på flykt och de humanitära behoven är stora behövs Sveriges röst som humanitär stormakt. Majoriteten i Sveriges riksdag vill i stället göra Sverige till en humanitär lilleputt.

Vänsterpartiet anser att problemet är det faktum att människor runtom i världen tvingas fly för sina liv, inte att några få av dem vill söka skydd i Sverige. Tvärtom är det något vi är, och ska vara, stolta över. Att Sverige är känt som ett land där människors rättigheter respekteras, där även kvinnor och barn har rättigheter och goda förutsättningar att förverkliga sina livsambitioner är en bild vi vill värna och stärka. För att det ska vara annat än en bild i framtiden krävs dock aktiv handling. Ambitionen bakom den nya lagstiftningen tycks vara att Sverige ska bli ett sämre land, som människor inte vill bo och leva i. Det är en politisk vision som Vänsterpartiet är mycket främmande för.

Insikten att undandragande av rättigheter aldrig stannar vid att omfatta specifika grupper förpliktigar. Asylrätten skapades inte för dagar av fred och frihet utan för svåra tider då mänskligheten visar upp sina allra värsta sidor. I ruinerna av andra världskrigets förintelse och fasor, som då drivit många miljoner människor på flykt, kom insikten att det krävs ett löfte mellan stater för att i framtiden garantera människor en fristad undan krig, förföljelser och grymhet. Historiskt ser vi, från misslyckade internationella försök

att enas om att rädda judar undan den förestående Förintelsen 1938, till skärpt migrationslagstiftning i Sverige under Balkankriget och nutidens misslyckade försök att hitta gemensamma ansvarstaganden i EU, att det är lättare för stater att enas om att stänga gränser och skärpa lagstiftning än att besluta om system för att rädda människor på flykt. Därför är asylrätten en grundläggande rättighet som måste försvaras, i vårt samhälle och internationellt.

Kvotflyktssystemet måste alltid kompletteras av andra vägar till skydd. Här behöver Sverige visa vägen genom att delta i fördelning av kvotflyktingar och omfördelning av flyktingar inom EU och samtidigt försvara rätten att söka asyl via fler lagliga vägar och en utlänningslag som rättvist och rättssäkert lever upp till innehållet och andemeningen i de konventioner Sverige är bundet av.

Mot denna bakgrund stod Vänsterpartiet inte bakom begränsningslagen eller förändringarna i utlänningslagen. Förändringarna kommer inte att leda till förbättringar av den asyllagstiftning som finns i den ordinarie utlänningslagen, som åter skulle börja gälla när begränsningslagen löpt ut. Inte heller gör de asyllagstiftningen mer långsiktigt hållbar, human, effektiv och rättssäker, snarare tvärtom. Därför vill Vänsterpartiet se en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft.

Regeringen bör återkomma med förslag om att återgå till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Översyn och övergångsbestämmelser

Vid en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft bör situationen för dem som drabbats av de senaste årens migrationspolitik åtgärdas. Vänsterpartiet anser även att regeringen borde ha adresserat problematiken med att utlänningslagen står över LVU, som i flera fall inneburit att beslut fattats om att utvisa barn som tvångsomhändertagits tillsammans med de föräldrar som förvaltningsrätten konstaterat saknar förmåga att tillgodose barnets behov.

Det finns flera andra brister i den ordinarie utlänningslagen som borde ses över vid en återgång till den. En återgång till utlänningslagen kräver också särskilda övergångsbestämmelser för att exempelvis hantera återgången till permanenta uppehållstillstånd som huvudregel.

Vid en återgång till utlänningslagens lydelse före den 20 juli 2016 bör regeringen återkomma med förslag på översyn av lagen och nödvändiga övergångsbestämmelser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.1 Regularisering

Vänsterpartiet anser att det behövs en tydligare reglering i lagstiftningen för dem som levt i Sverige under lång tid utan tillstånd, en form av regularisering. Behoven av en lösning för dessa grupper har aktualiserats under coronapandemin, som lett till en ökad utsatthet och osäkerhet.

Begränsningslagen har, tillsammans med flera andra ändringar av migrationspolitiken de senaste åren, lett till ett ökat antal papperslösa och till större utsatthet och osäkerhet inom gruppen. Bland annat behövs en långsiktigt hållbar lösning för dem som omfattas

av den s.k. gymnasielagen, men också för andra som drabbats av lång väntan, ovisshet och rättsosäkra asylprocesser.

De som omfattas av den s.k. gymnasielagen kom till Sverige som barn och sökte skydd här undan krig och förtryck. De flesta kom innan migrationspolitiken svängde, innan högerpolitiker och borgerliga ledarsidor började skrika om systemkollaps och innan riksdagen bestämde att vi skulle ha så sträng asyllagstiftning som möjligt. Genom gymnasielagen skulle de få en ny chans, men lagen var så dåligt konstruerad att den ovisshet och oro som drabbat gruppen kvarstår. Vänsterpartiet såg bristerna och försökte åtgärda dem, men regeringen var inte intresserad och nu lever många ensamkommande med konsekvenserna.

I debatten kallas de för ”vuxna män utan asylskäl”. Sanningen är att det handlar om barn som sökte och behövde skydd i Sverige. De har behandlats fruktansvärt illa till följd av politiska beslut och har hunnit bli vuxna under tiden.

När vi ser att ensamkommande far illa, att det psykiska lidandet växer, med en kraftig överrepresentation av självmord inom gruppen som följd, att de utnyttjas i brottslighet och är en del av ett växande skuggsamhälle så måste vi agera. Det är politiska beslut som skapat problemen och politiska beslut som kan åtgärda dem. En stor del av de ensamkommande som lever i Sverige har stadgat sig här. De har skaffat vänner och familjer, de har lärt sig språket, engagerar sig i föreningslivet och kämpar med studierna – som alla andra unga människor. Det svenska samhället har dessutom investerat i dem och de är nu en del av Sverige. De är redo att bidra till samhället och de behövs i ett Sverige med en åldrande befolkning. Till följd av coronapandemin har utsikterna att få de jobb som krävs för permanent uppehållstillstånd försämrats avsevärt.

Utan politiska beslut som löser situationen kommer en stor del av gruppen att tvingas leva som papperslösa i Sverige. Vänsterpartiet anser normalt inte att amnesti är rätt väg att gå för att skapa en human och rättssäker asylprocess, men i vissa akuta lägen är det nödvändigt för att rätta till orimliga effekter av tidigare beslut. Vi vill i första hand se en långsiktig förändring av migrationspolitiken i en mer human, välkomnande och ansvarstagande riktning. Därför vill vi se en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft, med vissa justeringar. Att bevilja permanent uppehållstillstånd till de ensamkommande som har varit i Sverige i över ett år skulle kosta staten omkring 250 miljoner kronor. Förslaget beskrivs närmare i vår motion Utgiftsområde 8 Migration (2021/22:3206).

De ensamkommande barn och unga som varit i Sverige i över ett år ska beviljas permanenta uppehållstillstånd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En lösning behövs också för alla andra som drabbats av bristerna i den lagstiftning som gällt under senare år. Den senaste utvecklingen i Afghanistan har blixtbelyst den utsatta situation som bl.a. barnfamiljer med utvisningsbeslut till Afghanistan befinner sig i. Hur en sådan lösning ska utformas, vilka avgränsningar som behöver göras och vilka som bör omfattas är komplexa frågor som kräver närmare granskningar. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning som undersöker möjligheterna att införa en form av regularisering. Det finns olika liknande regleringar i andra länder som en utredning bör undersöka.

Regeringen bör utreda möjligheten att införa en form av regularisering för den som levt i Sverige under en längre tid, oavsett tidigare uppehållsrättslig status. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Övergången från barn till vuxen

18-årsgränsen är viktig för att värna barns rättigheter och stärka deras skydd. I dag har gränsen blivit alltför absolut. Det finns inget stöd för att påstå att den som är 18 år lättare klarar av att återvända till det land hen flytt från än den som är 17 år. Våldet och förtrycket gör inga åldersbedömningar. I flera delar av den svenska lagstiftningen, exempelvis delar av asyllagstiftningen och lagstiftningen kring vård av barn, finns särskilda bestämmelser för ungdomar upp till 21 år. Möjligheterna att i utlänningslagen ta större hänsyn till denna åldersgrupp bör utredas, dock utan att försämra rättigheterna och skyddet för dem som är under 18 år. Utöver det bör asylsökande bedömas enligt den ålder de har när de ansöker om asyl, något som slagits fast i domar från Europadomstolen.

Regeringen bör genomföra en översyn av utlänningslagens åldersgränser och vilka konsekvenser de har i syfte att stärka skyddet för dem mellan 18 och 21 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.3 Stärk barnrättsperspektivet i utlänningslagen

Skyddet för barn är för svagt i utlänningslagen. Därför bör den ses över för att säkerställa att den överensstämmer med barnkonventionen. De rekommendationer som FN:s barnrättskommitté gett till Sverige om förföljelse som barn utsätts för måste återspeglas i utlänningslagen. Barns rätt till individuell prövning av sina asylskäl måste stärkas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att tydliggöra barnspecifika former av förföljelse som flyktinggrund i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare utgör det s.k. olämplighetsrequisitet i paragrafen om barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen i dag ett hinder för att barnets rättigheter ska tillgodoses. Det måste därför tas bort. Barnets rätt till information måste stärkas. Barnets bästa ska utredas och särskilt beaktas i alla fall som rör ett barn, och vid bedömningen av barnets bästa måste hänsyn tas till barnets åsikter. Handläggningen av asylärenden som rör barn måste ha ett tydligt barnrättsperspektiv.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Genom propositionen Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv (prop. 1996/97:25) genomfördes en förändring i lagen om vård av unga som innebär att utlänningslagen alltid går före vid en lagkollision. I flera fall har detta inneburit att beslut fattats om att utvisa barn som tvångsomhändertagits tillsammans med de föräldrar som förvaltningsrätten konstaterat saknar förmåga att tillgodose barnets behov. Vänsterpartiet anser att denna ordning bör ses över så att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden, för att Sverige ska leva upp till skyldigheterna i förhållande till barnets bästa.

Regeringen bör återkomma med förslag om att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.4 Stärk barnrättsperspektivet i asylutredningen

För att asylprocessen ska bli korrekt, för att alla uppgifter ska komma fram på ett rättvisande sätt och för att den asylsökande ska känna förtroende för processen och Migrationsverket måste utredningarna ske på ett sätt som skapar förtroende hos de asylsökande. När Migrationsverket intervjuar barn använder de ett protokoll som får samtalen att likna förhör. En sådan ingång i en asylutredning där den asylsökande känner sig som en misstänkt brottsling från början kommer aldrig att kunna skapa det förtroende som behövs.

De många gånger svåra och traumatiska upplevelser som asylsökande barn varit med om är krävande att prata om och riskerar att utelämnas med de nuvarande utredningsmetoderna. Under den period av hög belastning på Migrationsverket som rått till följd av det stora antalet asylsökande 2015 har barnrättsgruppen på Migrationsverket tagits bort. Kunskaperna om barns specifika behov blir därmed bristande och prövningen av deras skyddsskäl ofrånkomligen lidande.

Barnrättsperspektivet måste stärkas i asylutredningarna. Det är delvis en kunskapsfråga. Därför anser Vänsterpartiet precis som Barnombudsmannen att barnanpassade utredningsenheter bör inrättas på Migrationsverket. Migrationsverkets metoder behöver utvecklas för att säkerställa att barn kommer till tals på ett bra och meningsfullt sätt, i synnerhet yngre barn och barn med funktionsnedsättning. Ambitionen bör vara att barn alltid ska höras av särskilt utbildade utredare som har tillgång till aktuell landinformation om barns livsvillkor. Även tolkar ska ha särskild kunskap om barn i asylprocessen och barns grundläggande rättigheter.

Regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av barnanpassade utredningsenheter på Migrationsverket. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är särskilt viktigt att barns asylutredningar prioriteras eftersom barn är extra utsatta. Minnen kan både blekna och påverkas under tiden. Tiden mellan asylansökan och asylutredning måste därför kortas. En gräns på maximalt två månader från registrering till asylutredning, som Barnombudsmannen föreslår, vore att föredra.

Regeringen bör återkomma med förslag om en tidsgräns för start av asylutredningar som rör barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag finns stora brister i hur handläggningen av ärenden där barn söker asyl går till. Varken lagar, förordningar eller Migrationsverkets egna rättsliga ställningstaganden och andra föreskrifter följs på ett tillfredsställande sätt, enligt Barnombudsmannen. Det bör därför inrättas en inspektion med uppdrag att granska om Migrationsverkets regelverk och rutiner tillämpas som det är tänkt.

Regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av en särskild inspektion för att säkerställa att Migrationsverkets rutiner och riktlinjer tillämpas rättssäkert och enhetligt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.5 Feministisk migrationspolitik

Vänsterpartiet är ett feministiskt parti. För oss innebär det att all vår politik präglas av en feministisk analys och ger samma möjligheter och rättigheter till alla människor oavsett kön. Vi för en feministisk migrationspolitik. Dagens svenska migrationspolitik präglas av patriarkala strukturer. Möjligheterna att ta sig till Europa, att få asyl, mottagandet och vägarna till etablering i Sverige är anpassade för män. Flyktvägen till

Europa och Sverige är farlig och kantad av stor utsatthet. Resan över Medelhavet sker med livet som insats.

Livet på flykt medför stora hot mot den egna säkerheten för alla. Kvinnor är särskilt utsatta. Rapporterna är många om sexuella trakasserier, övergrepp och hur kvinnor erbjuds tjänster från lägervakter, poliser och smugglare i utbyte mot sex. Inskränkningarna av rätten till familjeåterförening gör det svårare för kvinnor att ta sig till Sverige. Kvinnor och barn tvingas därmed ut i osäkra båtar på Medelhavet. Den enda vägen till permanent uppehållstillstånd blir att få ett fast arbete, samtidigt som vi vet att nyanlända kvinnor har svårare att få jobb än män. Vänsterpartiet tar patriarkala strukturer och bristande jämställdhet på allvar. När de används som slagträ i debatten för att misstänkliggöra flyktingar skadar det arbetet för jämställdheten och spär på rasistiska strömningar.

Med en feministisk migrationspolitik kan vi säkerställa ett värdigt och inkluderande mottagande där alla människor har samma möjligheter att ta sig till Sverige och samma möjligheter att etablera sig i samhället. Det är så vi har byggt ett av världens mest jämställda länder och det är så vi fortsätter att bygga ett mer rättvist och jämlikt Sverige. Vänsterpartiets politik kring flyktingmottagande ur ett feministiskt perspektiv presenteras i vår motion Rättighetsbaserat flyktingmottagande byggt på välfärd (2019/20:220).

Flickor utgör en relativt sett liten del av de ensamkommande barn och unga som söker asyl i Sverige. De flickor som har flytt kan vara extra utsatta om de skulle av- eller utvisas. Flykten i sig, och ett liv på egen hand i Sverige, kan utgöra så pass allvarliga hot mot dem om de skulle återvända att det bör kunna räknas som skyddsskäl i sig i vissa fall. Migrationsverket bedriver ett utvecklingsarbete när det gäller genusmedveten asylprövning genom den jämställdhetsintegrering som verket tillsammans med en rad andra myndigheter genomför. En del av det arbetet är det rättsliga ställningstagande om förföljelse p.g.a. kön avseende kvinnor som tagits fram. Mycket pekar dock på att kunskapen om specifika asylskäl för ensamkommande flickor behöver stärkas.

Regeringen bör utreda behoven av ökad kunskap om ensamkommande flickor och specifika asylskäl för gruppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.6 Hbtqi-personers rättigheter i asylprocessen

Under 2020 publicerade RFSL en omfattande rättsutredning om migrationsmyndigheternas utredning, prövning och bedömning av hbtqi-personers asylskäl. Utredningen, som granskade över 2 000 enskilda beslut och domar i hbtqi-asylärenden, visade att Migrationsverket och migrationsdomstolarna systematiskt gör felaktiga bedömningar och tillämpar otillåtna avslagsmotiveringar i strid med svensk och internationell rätt, i hbtqi-asylärenden. Rättsosäkerheten är utbredd i hbtqi-asylärenden och skyddsbehövande hbtqi-asylsökande nekas systematiskt skydd och utvisas därmed till länder där de riskerar förföljelse.

Enligt RFSL:s utredning ställer migrationsmyndigheterna ett antal krav för att sökande ska göra sina hbtqi-asylskäl trovärdiga och tillförlitliga. Bland annat ska hen ha genomgått en inre process fram till insikt om sin sexuella läggning, könsidentitet eller sitt könsuttryck. Hen ska ha känt eller åtminstone kunna reflektera kring känslor av olikhet, stigma och skam. Ju mer tabu hbtqi är i hemlandet, desto mer krävs att sökande kan prata om det. Kravet är ologiskt och strider mot utlänningslagen. Den som tagit ”för stora risker” anses inte trovärdig och får avslag. Detta baserar sig på fördomen att hbtqi-personer inte tar risker.

Kraven som myndigheterna ställer utgår från den felaktiga och stereotypa föreställningen att hbtqi-personer har universellt gemensamma erfarenheter som kan utredas och bedömas. Skyddsberättigade hbtqi-personer som inte har eller kan beskriva dessa erfarenheter anses inte trovärdiga, får avslag och utvisas. Kraven strider mot UNHCR:s riktlinjer, EU-rätten, EU-domstolens praxis, utlänningslagens förarbeten och Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande, enligt RFSL:s utredning.

Trots att det sedan 15 år är förbjudet i svensk rätt och sedan 10 år i internationell rätt att kräva att asylsökande ska dölja sin hbtqi-identitet, används diskretionskrav i 53 procent av ärenden från länder som Irak, Kenya, Etiopien, Jordanien, Libanon och Ryssland – länder där hbtqi-personer straffas med böter, tortyrklassade ”tester” och avrättning. Transpersoners asylskäl prövas felaktigt eller inte alls. Könsidentitet prövas som homo- eller ”transsexuell” läggning. Könsuttryck feltolkas som sexuell läggning eller ”ett personlighetsdrag”. Det leder till felaktiga avslag och utvisningar av transpersoner till länder där de kan straffas med döden.

RFSL menar också att rättsosäkerheten är utbredd i hbtqi-asylärenden. Grundläggande förvaltningsrättsliga principer om enhetlighet och förutsebarhet uppfylls inte. Identiska berättelser, omständigheter och landrapporter bedöms olika. Vissa beviljas asyl medan andra lika skyddsbehövande får avslag och utvisas till förföljelse. Sent framförda hbtqi-asylskäl bedöms ofta vara icke trovärdiga och tillförlitliga, och 91 procent avslås vid ny prövning.

Utifrån sin rättsutredning riktar RFSL 17 rekommendationer till de asylprövande myndigheterna. De rekommenderar bl.a. att den asylsökandes självidentifikation ska vara utgångspunkt vid utredning, prövning och bedömning i hbtqi-asylärenden samt att migrationsmyndigheterna ska upphöra med och helt överge idén om att det är möjligt att objektivt fastställa någons sexuella läggning eller könsidentitet. Vidare anser de att migrationsmyndigheterna ska upphöra med krav och förväntningar på att vissa erfarenheter ska ha ägt rum och kravet att den sökande ska redogöra för och beskriva dessa. Migrationsmyndigheterna ska också vid bedömningen ta hänsyn till den sökandes personliga förutsättningar, situation och omständigheter vilka påverkar dennes individuella förmåga att ge en sammanhängande muntlig redogörelse och upphöra med kravet på att den asylsökande har känt eller åtminstone måste reflektera kring olikhet, stigma och skam. RFSL rekommenderar också migrationsmyndigheterna att upphöra med otillåtna diskretionskrav och samtliga stereotypa antaganden om hbtqi-personer som läggs till grund för avslagsmotiveringar. Vänsterpartiet instämmer i RFSL:s analys av situationen för hbtqi-personer i asylprocessen och i de rekommendationer som förs fram.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka skyddet för hbtqi-personer i asylprocess utifrån beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tolkar och tolkning är ett viktigt inslag i asylprocessen och det är därför viktigt att den tolk som anlitas av Migrationsverket i förekommande fall har sådan kompetens om hbtqi-frågor att tolken kan bemöta den asylsökande på ett respektfullt sätt samt behärskar hbtqi-relevanta ord.

Regeringen bör säkerställa att Migrationsverket kan erbjuda tolkar med hbtqi-kompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 En rättssäker asylprövning

Vänsterpartiet anser att rättssäkerheten inom asylprocessen behöver utredas närmare än vad som varit möjligt inom ramen för Migrationskommitténs arbete. Därför bör en separat utredning tillsättas med syftet att lämna förslag på hur rättssäkerheten inom asylprocessen kan förstärkas.

Migrationskommittén gör i sitt betänkande bedömningen att rättssäkerheten är god. Vänsterpartiet delar inte den bedömningen och anser dessutom inte att kommittén visar att det finns täckning för det påståendet. Att kommittén dessutom påstår att de förslag till förändringar i utlänningslagen som den föreslog i sig skulle leda till ökad rättssäkerhet är inte heller belagt. Tvärtom cementeras med förslagen flera källor till rättsosäkerhet såsom olika rättigheter vid olika skyddsgrunder.

De senaste åren har visat att rättssäkerheten är allt annat än god. Det handlar om allt från svåröversiktlig materiell rätt till process och bedömningar som inneburit rättsförluster och i många fall reella hinder för skyddsbehövande människor att få asyl. En del strukturella problem finns också, t.ex. bristande kvinno-, barn- och hbtq-perspektiv (som beskrivs närmare ovan), bristande anpassningar för personer med funktionsnedsättningar, tolkproblem och inkonsekventa och felaktiga förvarsbeslut.

Det finns omfattande kritik mot hur asylprocessen fungerar i dag, inte minst från asylrättsjurister, människorättsorganisationer och civilsamhällesorganisationer. Detta gäller t.ex. kvalitet och metoder för trovärdighetsbedömningar, medicinska åldersbedömningar och landinformation. Om rättssäkerheten inte utreds noggrant finns det risk för att förtroendet för asylprocessen försämras ytterligare. Förtroendet för processen är en förutsättning för acceptans av de beslut som fattas. En process med högre förtroende blir därmed mer effektiv.

En utredning av rättssäkerheten bör granska asylprocessens alla delar och ta hänsyn till det som skiljer asylärenden från andra förvaltningsrättsliga processer och beslut. Utredningen bör särskilt studera hur förutsättningarna för extra utsatta och marginaliserade grupper kan förbättras och likställas med övriga grupper och den bör inte utgöras av parlamentariker.

Regeringen bör tillsätta en utredning för att se över rättssäkerheten inom asylprocesser, utifrån beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Utvidga rätten till familjeåterförening

En av få lagliga vägar till Sverige går genom familjeåterförening. Rätten till familjeåterförening är i dag inskränkt genom både lagstiftning och praktiska hinder. Om fler familjer på flykt skulle tillåtas att återförenas, skulle det innebära att många människor slapp ta den livsfarliga vägen över Medelhavet. Att få bo ihop med sin familj är en mänsklig rättighet som har starkt skydd i internationella konventioner. Vänsterpartiet vill se en utvidgning av rätten till familjeåterförening.

8.1 Familjeåterförening i praktiken

Principen om familjens enhet fastslogs första gången 1948 i FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Att familjen har rätt till samhällets och statens skydd har

sedan dess fastslagits i flera konventioner om mänskliga rättigheter. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter ska ett barns ansökan om familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt; dessutom ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Detta har införlivats i EU:s familjeåterföreningsdirektiv (2003/86/EG) som Sverige har implementerat i sin lagstiftning.

Inskränkningarna i rätten till familjeåterförening i den nya lagstiftningen får mycket stora konsekvenser för människor på flykt, asylsökande och nyanlända. Sedan tidigare finns stora brister i hur denna rättighet efterlevs. För att få rätt att återförenas med en familjemedlem som har fått uppehållstillstånd i Sverige måste den som är kvar i sitt hemland intervjuas vid en svensk ambassad. Flera ambassader, exempelvis de i Damaskus, Bagdad och Kabul, har inte hanterat ansökningar om familjeåterförening sedan en tid tillbaka. Medborgare i dessa länder tvingas därmed vända sig till beskickningar i andra länder, ofta med långa väntetider och begränsade möjligheter till inresa. På så vis begränsas möjligheterna till familjeåterförening även för de som uppfyller de högt ställda lagkraven. Att utöver en mycket sträng lagstiftning också införa andra hinder för familjer att leva tillsammans är oanständigt.

Regeringen bör återkomma med förslag på hur rätten till familjeåterförening kan stärkas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.2 Ta bort 18-årsgränsen för familjeåterförening

Utlänningslagen innehåller en 18-årsregel som innebär att uppehållstillstånd p.g.a. familjeanknytning mellan föräldrar och barn endast beviljas om barnet är under 18 år. Vänsterpartiet anser att denna bestämmelse är onödigt snäv. Om en person i familjen (begreppet familj avser i gällande lagstiftning en kärnfamilj bestående av föräldrar och barn [biologiska eller adopterade]) har skyddsbehov är det sannolikt att samma sak gäller även för övriga familjen. För de flesta av oss är relationen mellan föräldrar och barn livslång, och det är orimligt att kräva att den ska avslutas just för att barnet hunnit fylla 18 år. I en situation där det som nu finns mycket få lagliga vägar för att få skydd i EU ger en vidgning av denna bestämmelse dessutom möjlighet att ge fler människor skydd utan att de ska behöva riskera livet.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett borttagande av 18-årsregeln i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.3 Återinför sista länken-bestämmelsen

Tidigare fanns en s.k. sista länken-bestämmelse i utlänningslagen som innebar att om en enda familjemedlem var kvar i hemlandet kunde denne beviljas uppehållstillstånd för att komma till Sverige och leva med den övriga familjen här. När bestämmelsen togs bort stängdes dörren för många av dessa människor. Det finns åtskilliga exempel på kvarvarande, åldriga föräldrar som har separerats från sina vuxna barn p.g.a. att den typen av familjeåterförening har omöjliggjorts. Vänsterpartiet anser att sista länken-bestämmelsen måste återinföras.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett återinförande av sista länken-bestämmelsen i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Öka antalet kvotflyktingar

Kvotflyktingar är flyktingar som via FN:s flyktingorgan UNHCR får vidarebosätta sig i något av de 25 länder i världen som har vidarebosättningsprogram, varav Sverige är ett. Flyktingarna väljs ut av UNHCR och varje land väljer självt hur många det vill ta emot. Kvotflyktingar bedöms vara särskilt utsatta för förföljelse p.g.a. ras, nationalitet eller annan utsatt samhällsgrupp och flygs ofta direkt från krisområdenas närhet till vidarebosättningslandet. Kvotflyktingar är den enda grupp som får permanent uppehållstillstånd direkt enligt den nuvarande asyllagstiftningen, och att komma till Sverige som kvotflykting är en av få lagliga vägar för människor på flykt att ta sig hit.

UNHCR bedömer att över 1,4 miljoner människor är i behov av vidarebosättning under 2021. Därmed är behovet något högre än 2020 då de mottagande ländernas åtagande endast uppgick till knappt 40 000 personer. Det faktiska antalet vidarebosatta uppgick till 22 800, till stor del p.g.a. begränsade resmöjligheter till följd av coronapandemin.

Tidigare tog Sverige emot mellan 1 700 och 1 900 kvotflyktingar varje år. Regeringen ökade antalet kvotflyktingar som Sverige tar emot under 2017 till 3 400, och fr.o.m. 2018 tar vi emot 5 000 per år. Under 2020 lyckades Sverige inte vidarebosätta samtliga 5 000 personer, till följd av pandemin. Därför har regeringen beslutat att öka antalet som vidarebosätts 2021. Detta välkomnar Vänsterpartiet, men menar samtidigt att Sverige kan göra mer. Mot bakgrund av det stora behovet, den oroliga situationen på flera håll i världen, inte minst Afghanistan, och att asylmottagandet i Sverige ligger på historiskt låga nivåer anser Vänsterpartiet att Sverige kan ta emot fler kvotflyktingar.

Regeringen bör återkomma med förslag om att öka antalet som vidarebosätts till Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Återvändande

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till de prioriteringar regeringen gjort i arbetet för att öka återvändandet av de som fått avslag på asylansökningar. Vi menar att fokus bör ligga på ett effektivt återvändande med bibehållen rättssäkerhet och mänsklig värdighet och inte på repressiva åtgärder.

I Svenska Röda Korsets mångåriga arbete med dessa frågor har det tydligt framkommit att positiva incitament är det bästa sättet att öka viljan till frivilligt återvändande. Det handlar om att utöka återetableringsstödet så att det omfattar fler nationaliteter, att ge behovsanpassad rådgivning efter avslag på asylansökan och inför återvändandet samt riktade stödinsatser till särskilt utsatta grupper såsom våldsutsatta kvinnor och personer med funktionsnedsättning.

Att förbereda för ett återvändande så att både de materiella och de psykosociala förutsättningarna är så goda som möjligt underlättar återvändandet. Dessa insikter bör vara vägledande i samarbeten och avtal med andra länder i stället för hot om indraget utvecklingsbistånd.

De främsta utmaningarna i återvändandearbetet är antalet som ska ut- och avvisas, att en betydande del av de som ska av- och utvisas är svåra att hitta och att en del inte går att av- eller utvisa eftersom deras hemländer inte tar emot dem. Det framgår bl.a. av Delegationen för migrationsstudiers (Delmi) rapport De som inte får stanna: Att

implementera återvändandepolitik (2020:1) och av Riksrevisionens granskning Återvändandeverksamheten – resultat, kostnader och effektivitet (RiR 2020:7).

Rapporterna, som granskar återvändandepolitiken från ganska snäva perspektiv, lyfter behoven av ökad samordning mellan myndigheter och tydligare styrning. Delmis rapport De som inte får stanna: Att implementera återvändandepolitik (2020:1) lyfter målkonflikter och att de måste adresseras. Den säger inte att återvändandet ska gå före andra mål, vilket ibland hävdas i debatten. En svaghet i rapporten är att den ställer dessa mål i konflikt med varandra i stället för att lyfta fram hur de alla kan uppnås samtidigt och samspela genom en annan politik än den som nu förs. En politik som karaktäriseras av effektiva och rättssäkra asylprocesser med korta handläggningstider skulle leda till beslut som accepteras i högre grad och minskar risken för en stark anknytning till Sverige, vilket därmed underlättar återvändandearbetet. På så vis kan målen som i Delmis rapport ställs emot varandra i stället samverka för en bättre fungerande process. Vänsterpartiet menar att återvändandepolitiken bör vägledas av ambitionen att dessa mål ska samverka med varandra för att åstadkomma en process som är så bra som möjligt för alla inblandade.

I en annan rapport inom samma projekt har Delmi undersökt vad som påverkar viljan att återvända till ursprungslandet samt hur man lyckas med återintegrationen. Rapporten bygger på en studie baserad på 100 intervjuer med personer som har återvänt självmant och ofrivilligt till Afghanistan respektive Irak. Under 2020 besvarade informanterna frågor om hur deras liv såg ut innan och under resan till Sverige, perioden under asylprövningen och efter själva återvändandet. Rapporten konstaterar att kombinationen av att inte vara tillräckligt informerad om den svenska asyl- och återvändandeprocessen och traumatiska upplevelser innan och under flykten har en inverkan på förmågan att förstå ett återvändandebeslut.

I rapporten konstateras ett glapp mellan det frivilliga och hållbara återvändandet och den återintegration som är eftersträvat mål i Sverige och i EU och återvändarnas verklighet, som är en helt annan. Rapportförfattarna slår fast att en kontext med politisk, social och ekonomisk instabilitet inte kan anses vara hållbar om pushfaktorerna kvarstår efter återvändande. Det bekräftas av att över hälften av respondenterna planerar att försöka fly på nytt.

I rapporten anförs att en bättre kommunikationsstrategi mellan myndigheter och migranter bör utformas och att en professionalisering av tolktjänster och de offentliga ombuden behövs, vilket också skulle stärka rättssäkerheten i asylprocessen. Författarna slår också fast att ett bra mottagande i ursprungslandet börjar redan i Sverige. Mottagarländernas myndigheter borde spela en mer aktiv roll i denna del. Om erfarenheten från t.ex. ambassadernas arbete resulterar i mindre förtroende motverkar detta viljan att återvända frivilligt. Återintegrationsprogram bör anpassas efter individernas behov, och uppföljning och utvärdering av de svenskfinansierade stödprogrammen bör göras för att identifiera brister och kunna förbättra rutiner. Lagliga vägar för arbete och studier ökar incitamenten för att återvända frivilligt, vilket i sin tur minskar en riskfylld återmigration och skapar bättre förutsättningar för en säker och reguljär migration.

Slutsatserna från Delmis rapport stämmer väl överens med de från Röda Korsets mångåriga arbete på området och de förslag Vänsterpartiet länge förespråkade.

Regeringen bör återkomma med en strategi för återvändandepolitiken som bygger på erfarenheter av vad som fungerar och där migrationspolitikens mål samverkar, enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1 LMA

Våren 2016 lämnade regeringen förslag om förändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) genom Extra ändringsbudget för 2016 – Ändring av rätten till bistånd för vissa utlännningar (prop. 2015/16:146). Förslagen byggde på migrationsöverenskommelsen mellan regeringen och Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna från 2015 och innebär att den som får avslag på sin asylansökan, undantaget barn och barnfamiljer, mister rätten till bistånd och boende.

Denna förändring har fått förödande effekter. I stället för att öka antalet som återvänder efter beslut om av- eller utvisning har den lett till att fler lever som papperslösa i Sverige och under ännu större utsatthet. Vänsterpartiet var ensamt parti att rösta emot lagändringen. Vi ifrågasatte att den skulle få de effekter som regeringen eftersträvade. Valet mellan att följa ett av- eller utvisningsbeslut är valet mellan att återvända till den plats man flytt ifrån eller stanna kvar på den plats man flytt till. Även i de fall det saknas asylskäl flyr människor från hemska och osäkra förhållanden. Att tro att ett indraget bistånd skulle vara nog för att få dessa människor att vilja återvända är naivt.

Det finns en hel del dokumenterad erfarenhet om vilken typ av återvändandearbete som fungerar, inte minst från Svenska Röda Korsets verksamhet. Dessa erfarenheter har regeringen konsekvent ignorerat. Vår bedömning var, när förslaget lades fram, att förändringen i lagen skulle resultera i att allt fler skulle leva som papperslösa i Sverige och att situationen för människor som redan var väldigt utsatta skulle bli ännu svårare.

Vissa kostnader minskar till följd av lagändringen, i och med att rätten till bistånd och boende försvinner för den aktuella gruppen, men andra kostnader ökar eller uppstår till följd av deras utsatta levnadssituation. Kostnader som belastar kommuner, ideella organisationer och lokalsamhället.

Vi kan nu konstatera att vi hade rätt i vår bedömning. Svenska Röda Korset gjorde en nulägesanalys av konsekvenserna av ändringen i LMA i början av 2017 och uppmärksammade då en ökad oro och utsatthet bland de personer som berörs av lagändringen och konstaterade att allt fler asylsökande med avslag har kontaktat dem för att få stöd och hjälp. Omkring 90 procent av de berörda som Röda Korset har haft kontakt med har efterfrågat mat. Drygt 30 procent har uppgivit gravt försämrad hälsa. Det handlar framför allt om personer som inte längre har tillgång till för dem nödvändiga mediciner för att behandla t.ex. cancer, diabetes eller tarmsjukdomar. Över 80 procent av de som Röda Korset mött beskriver att de mår psykiskt dåligt till följd av den situation de befinner sig i.

Asylrättscentrum har lyft flera fall där personer avhysts från sitt boende trots att de gjort allt de kunnat för att medverka vid avvisning eller utvisning. Röda Korsets erfarenheter stärker den bilden. Mer än 50 procent av de personer Röda Korset mött uppger att de inte förstår varför rätten till bistånd har upphört och att något skriftligt beslut om att biståndet upphört inte överlämnats. De har inte heller fått information om möjligheten att överklaga. I Röda Korsets rapport går också att läsa om gravida kvinnor som kastas ut på gatan till följd av lagändringen. Röda Korset beskriver också en ökning av antalet personer som lever utanför samhällets skyddsnät till följd av lagändringen och en ökad risk för att denna grupp exploateras genom utnyttjande på arbetsmarknaden, prostitution och droghandel. Det innebär en ökad utsatthet för individen och även stora konsekvenser för samhället i stort.

Erfarenheter från Norge visar på samma problem som Röda Korset beskrivit i sina rapporter, och när Nederländerna infört liknande begränsningar fälldes staten av Europarådets granskningskommitté för den sociala stadgan. Utredningen om uppehållstillstånd

p.g.a. praktiskt verkställighetshinder gjorde en internationell utblick och studie av tidigare forskning bl.a. avseende inskränkningar av rättigheter för personer med lagakraftvunna avvisnings- eller utvisningsbeslut. Utredningen fann inga belägg för att fler personer självmant lämnar ett land efter avvisnings- eller utvisningsbeslut när inskränkningar i rättigheter har genomförts.

Från att lagändringen trädde i kraft i juli 2016 till den 30 augusti 2020 hade, enligt uppgifter från Migrationsverket, 30 471 personer fått besked om att deras rätt till bistånd enligt LMA hade upphört. Av dem hade 9 174 lämnat landet. Över 7 000 hade gått under jorden. Regeringens ambition att öka återvändandet har därmed knappast uppfyllts. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen tillsatt en utredning av ändringarna i LMA, vilket vi krävt under flera år. Vi anser dock att ändringarna i lagen bör rivs upp omedelbart.

2016 års förändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska rivs upp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Verkställighetshinder

En del av de personer som fått avslag på sin ansökan om asyl kan inte återvända. I stället för att hantera detta faktum genom att föreslå möjligheter till uppehållstillstånd för dessa människor, har både Sverige och EU kommit med flera förslag på hur återvändandet ska öka genom hårdare tag och svårare levnadsvillkor för dessa människor. Den uppenbara konsekvensen är en större grupp papperslösa som lever i mycket utsatta situationer.

Varför människor hamnar i denna situation varierar. Dels kan det röra sig om statslösa som saknar anvisat mottagarland som ser sig vara folkrättsligt förpliktigat att bevilja inresetillstånd, dels kan en stat av politiska skäl vara ovillig att låta en medborgare återvända. En persons medborgarskap kan också ha dragits tillbaka eller så kan det vara omöjligt att ta sig till det anvisade mottagarlandet eller mycket svårt att få inresetillstånd.

I november 2016 tillsatte regeringen en utredning för att kartlägga förekomsten av och rättstillämpningen i ärenden om uppehållstillstånd där ett beslut om avvisning eller utvisning inte kan verkställas av praktiska skäl utanför den enskildes kontroll. Utredningens betänkande Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84) presenterades i november 2017 och visar att kraven på individen att bevisa att det finns praktiska hinder för återvändande är orimligt höga. Så är det även i fall där det i stort sett är omöjligt att få fram godtagbar dokumentation gällande praktiska hinder. Vidare godtar Migrationsverket sällan den dokumentation som lämnas.

Möjligheterna att få stanna i Sverige p.g.a. praktiska hinder efter ett beslut om av- eller utvisning är mycket små; det handlar om drygt 10 personer per år. Utredningen föreslår bl.a. ett förtydligande av lagstiftningen så att den vars avvisnings- eller utvisningsbeslut inte kan verkställas av skäl som ligger utanför individens kontroll beviljas uppehållstillstånd. Den föreslår också att frågan om statslösas rättsliga ställning utreds vidare. Tyvärr har regeringen inte tagit något av utredningens förslag vidare.

Vänsterpartiet menar att det borde ligga i alla länders intresse att motverka en lagstiftning, vare sig den är svensk eller EU-rättslig, som för med sig att fler människor

tvingas leva som papperslösa. Trots det får både Sveriges och EU:s politik just de konsekvenserna. Vi menar också att det är olyckligt att regeringen inte agerat utifrån de konstruktiva förslag som utredningen presenterat utan i stället fortsätter på den inslagna och repressiva vägen. Vi beklagar också att Migrationskommittén inte ville diskutera frågan.

Regeringen ska återkomma med förslag utifrån Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Christina Høj Larsen (V)

Guðrun Nordborg (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Jessica Wetterling (V)